

DESPLAÇAMENT FORÇAT EN PERSONES LGBTI: UNA MIRADA CAP AL PANORAMA ACTUAL

Introducció

La preocupació internacional per l'efectiva protecció dels drets de les persones LGBTI s'ha incrementat en les últimes dècades (González & El Coco, 2020). Qüestions com el matrimoni igualitari, països que criminalitzen l'homosexualitat, la discriminació, la violència i l'assetjament, la vulnerabilitat dels drets en el procediment i avaluació de les sol·licituds d'asil, entre altres, han començat a cridar l'atenció d'acadèmiques, mitjans de masses, polítiques i organitzacions internacionals (Gerber et al., 2021).

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans (d'ara endavant ACNUDH, 2022) defineix LGBTI com un acrònim format per les paraules Gai, Lesbiana, Bisexual, Transgènere i Intersexual i refereix a “persones que se senten atretes per altres persones del seu mateix sexe, persones amb identitats de gènere diferents del sexe que se'ls va assignar en néixer, persones amb identitats no binàries i persones les característiques sexuals de les quals no encaixen amb les definicions tradicionals de masculí o femení”.

Algunes autores consideren que, si bé aquest concepte genèric és útil per a denominar al col·lectiu, també es compon de realitats heterogènies i diferents entre si (González & El Coco, 2020). Per això, per a reconèixer les vulneracions

de drets humans específics als quals s'enfronta cada agrupació de l'acrònim, és important no tractar-lo com un grup homogeni (Gerber et al., 2021).

El present article, de caràcter divulgatiu, té com a objectiu mostrar el panorama actual en matèria de vulneració de drets LGBTI, tant als països d'origen, com en els procediments d'asil en estats presumiblement respectuosos d'aquests drets, tenint en compte -en la mesura que sigui possible- les diferències dins del col·lectiu.

Estat actual i vulneració de drets LGBTI en el món

En 2015, segons informes de la International Lesbian, Gai, Bisexual, Trans and Intersex Association (d'ara endavant ILGA), més de 76 països (repartits entre Àfrica, Àsia, Amèrica Llatina, el Carib i Oceania) criminalitzaven i penalitzaven els actes sexuals consensuats entre persones del mateix sexe. Entre alguns dels càstigs es trobaven les multes, les fuetades, la presó, les tortures, i, fins i tot la pena de mort -algunes mitjançant lapidació o decapitació- (Shae, 2016). En un context legislatiu, 13 d'aquests estats, tenien prevista la pena de mort per a tals delictes (Raj, 2017).

Actualment, al voltant de 70 estats criminalitzen i penalitzen els actes sexuals consensuats entre persones del mateix sexe: l'Iran, l'Aràbia Saudita, Iemen, Nigèria, Sudan i Somàlia imposen la pena de mort; l'Afganistan, Qatar, Unió dels Emirats Àrabs, Mauritània i el Pakistan preveuen la pena capital com un càstig de possible aplicació; en 26 estats es contemplen penes de presó severes (més de 10 anys fins a cadena perpètua); i, finalment, 31 estats contemplen penes de presó de fins a 8 anys (López-Sala, 2020).

Alguns estats, malgrat haver descriminalitzat les relacions LGBTI, no han previst mesures per a protegir les persones del col·lectiu víctimes de discriminació, violència o odi (ILGA, 2019). Altres països contemplen situacions excepcionals. Exemple d'això és Austràlia, un país que sí que contempla lleis per a evitar la discriminació de les persones LGBTI, però amb exempcions per a les organitzacions educatives religioses, que poden acomiadar al personal LGBTI o rebutjar estudiants que formin part del col·lectiu (Gerber et al., 2021).

No obstant això, el socavament dels drets humans del col·lectiu LGBTI en els diferents estats va més enllà de l'àmbit legislatiu. En aquest sentit, són bastant habituals en diferents cultures les actituds d'odi, la discriminació en l'educació, sanitat o en l'àmbit laboral, ser maltractades per la pròpia família i la comunitat, i, en els pitjors casos, ser víctimes de delictes violents, com ara les agressions sexuals o assassinats (ACNUDH, 2022). Exemples d'aquesta mena de discriminació són els insults verbals al carrer quan es mostren conductes homosexuals o l'assetjament laboral diari a una persona trans perquè no s'ajusta a un rol de gènere determinat (Raj, 2020).

Diversos informes exposen que aquest tipus de conductes d'abús són perpetrades, tant per agents estatals, com per actors privats. A més, ocorren en gran varietat de contextos, com ara institucions mèdiques, llocs públics, la pròpia llar, centres de detenció, etc. Així mateix, una característica comuna a tots els atacs LGBTIfòbics és l'especial gravetat o brutalitat d'aquests, en comparació amb altres tipus de violències. Per exemple, és més freqüent en aquests casos la crema o la mutilació (Bejzyk, 2017).

En alguns estats, fins i tot, encara es permeten les denominades “teràpies de conversió”, basades en la creença que les persones LGBTI poden “ser curades”. S'ha demostrat que aquest tipus de pràctiques generen tal nivell de danys en la persona que pot considerar-se tortura segons el dret internacional (Gerber, et al., 2021).

Em prenc la llibertat d'afegir als anteriors exemples, la discriminació per part de grups polítics amb finalitats electoralistes. En aquest sentit, en les eleccions presidencials del Brasil en 2014, un dels candidats menors -de l'ala més conservadora- va cridar les masses a confrontar als carrers a les persones LGBTI (Lins, 2017). Aquest és un exemple de “crida a la violència” contra el col·lectiu bastant explícit, però no és estrany escoltar avui dia discursos polítics menyspreant la unió en matrimoni de persones LGBTI, la seva capacitat per a tenir filles i educar-les o en els quals es relega als gais a simples éssers promiscus i esclaus del vici sense capacitat d'estimar. Aquest tipus de discurs condueix, irremeiablement, a l'estigmatització.

Desplaçaments forçats: refugiats LGBTI

A conseqüència de la criminalització i la persecució d'alguns estats, moltes persones LGBTI es veuen forçades a abandonar el seu país d'origen a la recerca d'una nova llar més segura. Es tracta, doncs, de situacions de desplaçament forçat, en les quals les persones LGBTI poden requerir una sol·licitud de refugiades perquè temen ser perseguides per les institucions del país d'origen o, fins i tot, per la seva pròpia família (Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (d'ara endavant ACNUR), 2021).

El reconeixement de la condició de refugiat sobre la base de l'orientació sexual i identitat de gènere va ser atorgat pels organismes internacionals en 2002 (Lins, 2017). En el context dels drets d'asil, s'ha entès a les persones LGBTI com un grup social específic susceptible d'obtenir protecció internacional en situacions en que les sol·licitants presentin una por fundada real o percebuda de persecució (ACNUR, 2012; citat en Lins & Fontgaland, 2020). S'uneixen, per tant, en la categoria "refugiat LGBTI" els drets relacionats amb la condició de refugiat i els relatius a la identitat de gènere i la sexualitat (Lins, 2017).

Segons ACNUR (2021), totes les persones desplaçades sofreixen dificultats, però les persones LGBTI tenen el risc afegit de patir abusos, violència, desprotecció per part de la policia, discriminació i exclusió de l'assistència sanitària, extorsions o detencions arbitràries, exclusió social per part dels membres de la seva comunitat i dificultats per a participar activament en la societat a causa de l'estigmatització.

Autors com Marinucci (2020) afegixen que, en els processos migratoris de persones LGBTI, cal tenir en compte la interseccionalitat. Aquestes persones sofreixen, generalment, altres formes de discriminació, com a masclisme, racisme, xenofòbia, etc. A això cal afegir la falta de polítiques públiques per a aquest col·lectiu als països de destinació i la dificultat de trobar xarxes socials de suport. Per tant, són diverses les dificultats a les quals han d'enfrontar-se per a aconseguir l'èxit.

No obstant això, cal esmentar en aquest punt que aquests desplaçaments no sempre tenen el seu origen en l'amenaça de mort o en la persecució. En algunes ocasions, les persones busquen fugir d'una societat profundament

heteronormativa que els nega la possibilitat d'exterioritzar la seva identitat de gènere i desenvolupar-se lliurement com a ciutadanes (Marinucci, 2020). Com es veurà en el següent apartat, aquest motiu de sol·licitud d'asil és objecte de debat, perquè sol entendre's com a requisit per a atorgar-ho que existeixi un risc elevat de persecució, violència o de mort per a la persona sol·licitant.

Dificultats associades a les sol·licituds d'asil LGBTI

Tot i que els drets humans del col·lectiu LGBTI en els últims anys han estat reconeguts en gran part del planeta i millor protegits a nivell internacional, continuen existint preses de decisió qüestionables i esbiaixades, així com vulneracions d'aquests drets en els procediments d'asil.

La paradoxa de les tendències contraposades

Existeix una paradoxa entre dues tendències que han sorgit en les últimes dècades: d'una banda, una creixent inclusió de la diversitat sexual en els discursos progressistes d'alguns estats, avanços en el reconeixement de drets de les minories o la verificació de l'orientació sexual com un dels criteris per a atorgar protecció; i, d'altra banda, creixents taxes de denegació d'asil, fortes tendències de criminalització dels migrants -sobretot, si són irregulars- o la implementació de mecanismes restrictius d'accés als estats (Lopes, 2019; Marinucci, 2020; López-Sala, 2020). Aquesta última tendència limita l'accés a la protecció dels sol·licitants LGBTI.

Exemple d'això és el Regne Unit. Segons Lopes (2020), en l'última dècada ha ofert una imatge progressista i respectuosa dels drets LGBTI, aprovant la unió civil entre persones del mateix sexe i, més endavant, en 2014, el matrimoni. No

obstant això, no ha estat tan respectuós amb la protecció de les persones LGBTI que sol·liciten asil degut a la persecució basada en l'orientació sexual. Les polítiques d'immigració del Regne Unit s'han basat principalment en l'exclusió i les taxes de rebuig d'asil d'aquest país són, amb freqüència, altes. De fet, entre 2005 i 2009, un estudi de UKLGIG (Gray, 2010; citat en Lopes, 2020), va mostrar que es rebutjaven entre el 98 i el 99% de les sol·licituds d'asil basades en la persecució per identitat sexual, en comparació amb el 73% de rebuig per altres motius.

El cas d'Espanya no és aliè a aquesta deriva restriccionista. En els últims anys, amb la conformació de les fronteres europees, s'han aplicat una sèrie d'instruments polítics, com la vigilància a distància, la cooperació bilateral, el control remot o l'externalització (López-Sala, 2015 i 2020; citat en López-Sala, 2021), així com un altre tipus de mecanismes legals i procedimentals restrictius per a l'accés al procediment de refugi. L'aplicació d'aquestes pràctiques ha dificultat molt l'accés al país de persones LGBTI que busquen refugi, malgrat el reconeixement de l'orientació sexual com un dels criteris per a atorgar protecció en la Llei de 2009. Per a López-Sala i Moreno-Amador (2020; citat en López-Sala, 2021), la cooperació amb el Marroc com a part d'aquestes polítiques és especialment rellevant per a les persones nacionals provinents de països africans perquè, sovint, han estat etiquetats per les autoritats com a immigrants econòmics i, per tant, com no mereixedors de la protecció internacional.

Biaixos heteronormatius i occidentals en els prenedors de decisió

Hübner (2016) critica que el coneixement heteronormatiu col·lectiu influeix negativament en la presa de decisions, pensant en els refugiats LGBTI com a

part d'un col·lectiu imaginat homogèniament, mentre que es descuren les formes de vida i característiques individuals de les persones. En els procediments d'asil, les sol·licitants que no encaixen en la construcció del ciutadà LGBTI, es constitueixen com socialment prescindibles (Lewis & Naples, 2014).

S'espera que les sol·licitants d'asil LGBTI en occident s'ajustin als estereotips occidentals del comportament homosexual basats en el consum, la visibilitat i la exhibició de la seva identitat en l'esfera pública (Lewis, 2014). A aquesta assumpció

cal afegir que no existeix un estàndard d'entrevista que els prenedors de decisió puguin aplicar en les sol·licituds de les persones LGBTI, per la qual cosa cadascun d'ells, valorarà si la història és creïble o no sobre la base de les seves pròpies presumpcions, inquietuds i creences (Lins, 2017).

Si es para esment al cas de la bisexualitat, aquesta sol ser una condició invisible o silenciosa. Si un home té com a parella a una dona, s'assumirà que és heterosexual i, si és un home, que és homosexual. En aquests casos, se sol entendre que la persona pot passar de “homosexual” a “heterosexual”. Bàsicament, es nega la legitimitat de la bisexualitat (Gerber et al., 2021). Sovint, la bisexualitat no es classifica com a mereixedora de protecció internacional en els procediments d'asil. Això es deu a la construcció occidental de la sexualitat, en la qual l'heterosexualitat i l'homosexualitat s'entenen com a oposats i com a identitats sexuals pures (Hübner, 2016).

En el cas de les dones lesbianes sol·licitants d'asil al Regne Unit, es parteix de la lògica i estereotips heteronormatius que les dones són capaces de ser voluntàriament discretes -a diferència dels homes homosexuals- sobre la seva orientació sexual en un context patriarcal i homofòbic. Aquesta lògica condueix, irremeiablement, a la denegació d'accés a les dones lesbianes a la protecció de refugiats (Lewis, 2014).

Així mateix, les dones sol·licitants d'asil sovint descobreixen que les seves històries solen ser substituïdes per la imaginació dels entrevistadors. Per exemple, un prenedor de decisió pot tenir dubtes sobre l'orientació d'una dona perquè el preocupa la seva falta de participació en la comunitat lesbiana, tot i que tingui una parella dona. Així, la falta de participació en una “comunitat lesbiana pública” limita la credibilitat de l'orientació sexual de les dones (Raj, 2017).

Els treballadors encarregats de la presa de decisió de les sol·licituds d'asil consideren que les dones lesbianes assumeixen menys risc de persecució que els homes gais perquè hi ha menys casos d'atacs a dones per aquest fet en l'esfera pública (Dawson & Gerber, 2017). Aquesta presumpció ignora, al meu parer, els atacs i la discriminació cap a les dones en l'esfera privada.

Dificultats d'accés a la protecció: discreció, fugida interna i condicions al país d'origen

El principi de discreció és una de les estratègies que apliquen els estats receptors per a contenir el nombre de sol·licituds de protecció (Jansen, 2013; citat en López-Sala, 2021). Els estats tenen la possibilitat de rebutjar sol·licituds argumentant que les persones poden mantenir una actitud discreta als seus països i així no tenir un temor a sofrir persecució. Aquest principi continua sent utilitzat àmpliament en diversos països, encara que s'ha eliminat en alguns casos (López-Sala, 2021).

La fugida interna fa referència a la possibilitat de rebutjar una sol·licitud de protecció si la persona sol·licitant pot desplaçar-se a una altra zona del territori del país d'origen on no sofreixi persecució. ACNUR ha aclarit que l'homofòbia sol presentar-se en els estats a nivell nacional i que, per tant, aquest criteri no és aplicable (López-Sala, 2021).

Finalment, la falta d'informació que tenen els estats dels països d'origen de les persones sol·licitants dificulta una presa de decisió eficaç. Generalment, s'estudien les lleis en matèria d'orientació sexual i identitat de gènere del país d'origen -a la recerca de normes que criminalitzin al col·lectiu LGBTI-, però no altres aspectes fonamentals, com la persecució social i familiar, d'actors no estatals o l'homofòbia instaurada en una societat (López-Sala, 2021).

criteris per a l'avaluació de la credibilitat

Les sol·licituds de protecció sobre la base de l'orientació sexual i identitat de gènere es realitzen a través la pròpia declaració de les persones sol·licitants. Això ha suposat en algunes ocasions una clara vulneració de la intimitat: preguntes sobre la conducta sexual, aportació de proves gràfiques, exàmens psicològics, etc. (López-Sala, 2021).

Com es va comentar en l'apartat “Biaixos heteronormatius i occidentals en els prenedors de decisió”, moltes vegades la credibilitat es basa en aquests estereotips occidentals i heteronormatius del que ha de ser un comportament propi del col·lectiu LGBTI. Segons López-Sala (2021), els procediments i estereotips emprats per a valorar la credibilitat sobre l'orientació sexual i identitat de gènere, són el principal obstacle al qual s'enfronten els sol·licitants de protecció.

En un informe realitzat pel Grup d'Immigració de Gais i Lesbianes del Regne Unit (2013; citat en Lewis, 2014), s'observa com els funcionaris realitzen interrogatoris sexualment explícits per a avaluar la credibilitat de les sol·licitants. Sovint, se citen com falta de credibilitat, la incapacitat de recordar noms de bars gais. Aquest tipus de problemàtiques en la credibilitat és el que ha portat a molts homes gais a començar a aportar proves de vídeo en les quals mantenen relacions sexuals amb altres homes.

Aquesta tendència, està afectant, sobretot, a la credibilitat de dones lesbianes que creuen que mai els acceptaran la sol·licitud si no aporten vídeos mantenint relacions amb una altra dona (Lewis, 2014). De fet, Bennet (2013; citat en Lewis, 2014) critica que hi ha una tendència a la hipersexualització de les sol·licitants d'asil lesbianes dins del procés al Regne Unit.

A més, en el cas que les persones del col·lectiu LGBTI aconseguixin demostrar la seva identitat i orientació sexual, encara els queda per demostrar que busquen asil per un temor fundat de persecució per pertànyer al col·lectiu (Raj, 2020).

Conclusió

Malgrat els molts avanços en matèria de protecció de drets LGBTI, continuen existint vulneracions en els procediments d'asil. Això demostra que les reformes legals per si mateixes no són suficients. Són necessàries mesures addicionals, com ara canvis en les polítiques, campanyes de sensibilització per a augmentar el respecte de les minories sexuals i, sobretot, en el cas que ens ocupa, formació i capacitació de les persones que treballen en els sistemes de sol·licitud d'asil (Gerber et al., 2021).

Finalment, s'ha comprovat que continua existint un marc massa heteronormatiu que obliga les sol·licitants a demostrar que pertanyen a un col·lectiu imaginat

homogèniament i les característiques del qual comparteixen (una identitat LGBTI lineal, unes categories bisexual i transgènere invisibles o idees estereotipades de les persones del col·lectiu) (Hübner, 2016). És important tenir en compte les diferències de gènere en l'expressió de la identitat sexual i el diferent tipus de mal rebut per part de les diverses categories dins del col·lectiu. Ha de donar-se una comprensió major dels tipus de sexualitat que reconegui que les persones no experimenten la seva orientació sexual de manera immutable i lineal (Dawson & Gerber, 2017).

Bibliografia

ACNUDH. (2022). Labor del ACNUDH con miras a la protección de los derechos del colectivo LGBTI. Naciones Unidas. <https://www.ohchr.org/es/sexual-orientation-and-gender-identity>

ACNUR. (2021). El trabajo con personas lesbianas, gais, bisexuales, transgénero, intersexuales y queer (LGBTIQ+) durante el desplazamiento forzado. Naciones Unidas. <https://www.refworld.org.es/docid/6198101a4.html>

Bejzyk, M. (2017). Criminalization on the Basis of Sexual Orientation and Gender Identity: Reframing the Dominant Human Rights Discourse to include Freedom from Torture and Inhuman and Degrading Treatment. *Canadian Journal of women and the law*, 29(2), 375-400. DOI:10.3138/cjwl.29.2.375

Dawson, J. & Gerber, P. (2017). Assessing the Refugee Claims of LGBTI People: Is the DSSH Model Useful for Determining Claims by Women for Asylum Base don Sexual Orientation? *International Journal of Refugee Law*, 29(2), 292-322. doi:10.1093/ijrl/eex022

Gerber, P., Raj, S., Wikinson, C. & Langlois A. (2021). Protecting the rights of LGBTIQ people around the world: Beyond marriage equality and the decriminalisation of homosexuality. *Alternative Law Journal*, 46(1), 5-12. <https://doi.org/10.1177/1037969X20986658>

González, E. & Lo Coco, D. (2020). (Des)protección de personas LGBTI en espacios seguros. Un análisis de las experiencias migratorias en Guatemala y México. *Migraciones*, (50), 59-85. <https://doi.org/10.14422/mig.i50.y2020.003>

Hübner, K. (2016). Fluchtgrund sexuelle Orientierung und Geschlechtsidentität: Auswirkungen von heteronormativem Wissen auf die Asylverfahren LGBTI-Geflüchteter. *Feministische Studien*, 2(16), 242-260. DOI 10.1515/fs-2016-0005

ILGA. (2019). Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people. <https://ilga-europe.org/report/annual-review-2019/>

Lewis, R.A. (2014). "Gay? Prove it": The politics of queer anti-deportation activism. *Sexualities*, 17(8), 958-975. <https://doi.org/10.1177/1363460714552253>

Lewis, R.A. & Naples, N.A. (2014). Introduction: Queer migration, asylum and displacement. *Sexualities*, 17(8), 911-918. <https://doi.org/10.1177/1363460714552251>

Lins, I. (2017). "LGBTI Refugees": Rights and Narratives Interlinking Gender, Sexuality and Violence. *Cadernos pagu*, (50). <https://doi.org/10.1590/18094449201700500006>

Lins, I. & Fontgaland, A. (2020). Gender, sexualities and displacements: ethnographic notes about immigrants and "LGBTU refugees" in the North of Brasil. *REMHU*, 28(59), 49-69. <http://dx.doi.org/10.1590/1980-85852503880005904>

Lopes, R.V. (2019). Homonationalist/Orientalist Negotiations: The UK Approach to Queer Asylum Claims. *Sexuality & Culture*, 24, 174-196. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09633-3>

López-Sala, A. (2020) «Los refugiados LGBTI en España: buscar protección en tiempos de control migratorio». *Anuario CIDOB de la Inmigración*, 198-219. doi.org/10.24241/AnuarioCIDOBInmi.2020.198

Marinucci, R. (2020). LGBTI migrants and refugees. *REMHU*, 28(58), 7-13. <http://dx.doi.org/10.1590/1980-85852503880005901>

Raj, S. (2017). A/Effective Adjudications: Queer Refugees and Law. *Journal of Intercultural Studies*, 38(4), 453-468. <http://dx.doi.org/10.1080/07256868.2017.1341394>

Raj, S. (2020). Contested feelings: Mapping emotional journeys of LGBTI rights and reforms. *Alternative Law Journal*, 45(2), 125-130. <https://doi.org/10.1177/1037969X20927500>

Shae, N. (2016). Communicating global inequalities: How LGBTI asylum-specific NGOs use social media as public relations. *Public Relations Review*, 42, 322-332. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pubrev.2015.12.002>

Un artículo de:

Elaborado por:

Noelia Caraballo Miguel

Con el apoyo de:

**Generalitat
de Catalunya**

**Ajuntament de
Barcelona**